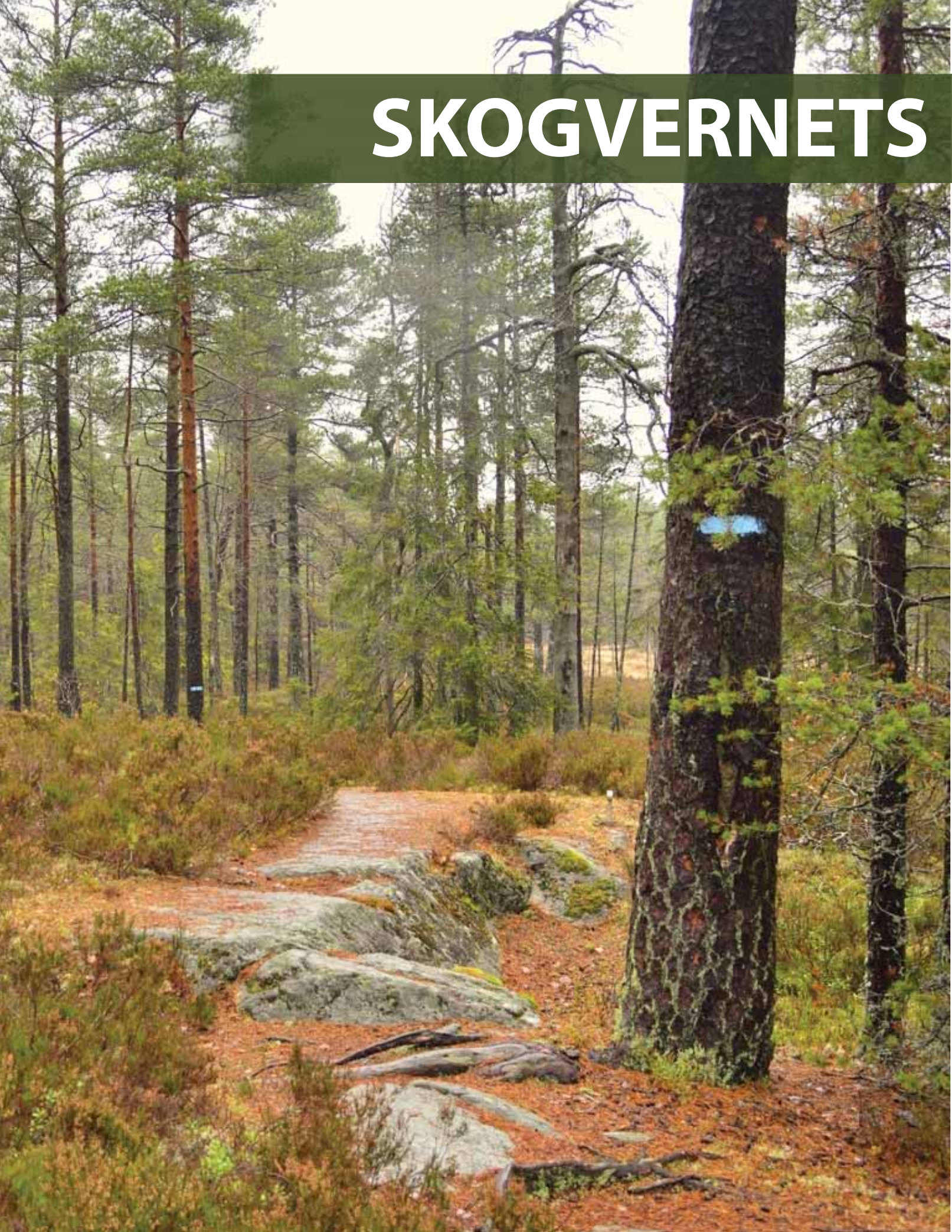

SKOGVERNETS

Skogvernet øker sneglefarten, og vi når 2,9 prosent. Men blir de riktige områdene vernet?

SIGMUND HÅGVAR
SIGMUND.HAGVAR@NMBU.NO

En årlig kamp om skogvernbudsjettet

En spesiell koalisjon av skogeiere, industri, miljø og friluftsliv ble skapt i 2002. Da sendte disse aktørene et felles brev til regjeringen med anmodning om økte midler til skogvern. Motivene for å opptre samlet var selvsagt ulike: Skogeierne ville ha sin erstatning, skogindustrien var nødt til å vise kjøperne ute i verden at Norge tar miljøhensyn på alvor, naturvernerne tenkte biologisk mangfold, og friluftsfolket ønsket å redde opplevelsesverdiene i gammelskogen. En slik samlet opptreden fra ulike samfunnsaktører gjør inntrykk, og fire fellesbrev er hittil produsert. Brev nr. to ble sendt i 2012 til Regjeringen Stoltenberg, og en kamplysten miljøvernminister Bård Vegar Solhjell brukte det til å øke skogvernbudsjettet fra 120 millioner i 2012 til 231 millioner i 2013. En ekstra slant på fem millioner ble lagt på i revidert budsjett. Brev nummer tre tikket inn

hos samme regjering i mars 2013, med bønn om en ytterligere økning på 150 millioner for å ta unna køen av frivillig vern. Igjen lyktes Solhjell å vri ut hundre millioner ekstra fra statsbudsjettet, så budsjettet for 2014 endte på rekordstore 331 millioner.

Regjeringen Solberg, som overtok høsten 2013, våget ikke å røre denne potten, og mange grunneiere fikk endelig sin erstatning. Men kunne man stole på de blå-blå? I august 2014 formulerte koalisjonen for sikkerhets skyld sitt brev nr. 4: «Vi ber om tilstrekkelige og forutsigbare rammer for 2015». For første gang gjorde ikke superbrevet inntrykk på makta. Regjeringen foreslo i stedet kraftig kutt, ned til 120 millioner. Dette skjedde selv om Høyres miljøpolitiske talsmann Nikolai Astrup i valgkampen hadde lovet å øke skogvernet mer enn de rødgrønne. Men nå våknet støttepartiene Krf og Venstre. De krevde samme sum som året før, nemlig 331 millioner. Og slik ble det. Selv om regjeringen pirket vekk 7 av millionene i salderingen. Vi skal avrunde kampen om skogvernbudsjettet ved å røpe hva som ligger i potten for 2016. Her foreslo regjeringen 324 millioner, som i 2015. Men de to små på vippet lot seg ikke vippe av

Perioden 2013-2015

Økte bevilgninger disse årene gjør det mulig å ta unna mye av køen av områder som er klargjort for frivillig vern. Noen skogeiere har måttet vente i 3-4 år fra de foreslo vern til erstatning blir utbetalt. Fra 120 millioner i 2012 ender vi opp med 394 millioner på skogvernbudsjettet for 2016. Men denne økningen skjer ikke uten sverdslag. Blant de kjempende er selvsagt naturvernorganisasjonene, men også skogeierne og skogindustrien! Ny blå-blå regjering høsten 2013 prøver å strupe skogvernbudsjettet for 2015, men to små partier i vippeposisjon hindrer dette: Venstre og Krf. I treårsperioden 2013-2015 «produseres» 191 nye verneområder i skog. Et ganske høyt tall, men de fleste er relativt små.

pinnen og krevde friskt en økning til 394 millioner. Og jammen ble dette beløpet stående!

Mange nye verneområder

Det er nesten blitt tradisjon at det kommer to årlige pakker med skogvern – en tidlig og en sent i kalenderåret. Så også i denne treårsperioden. Den 25. januar 2013 ble 29 skogsområder i Sør-Norge vernet, med et totalareal på 132 km², derav 80 km² produktivt. Myndighetene flagget 2,7 prosent vern, men det var nok et par tiendedeler for høyt. Oppunder jul, den 13. desember, kom fire verneområder i Østfold, Oppland og Aust-Agder: Totalt 17 km², derav 13 produktivt. Og nå var vi oppe i 2,5 prosent vern av produktiv skog i kongeriket. Året 2014 leverte en pakke på 30 skogsreservater den 14.

Fig. 1. Gaupsteinmarka naturreservat på 6,5 km² ble vernet gjennom frivillig vern 25. januar 2013. Området ligger i Hobøl, Ski og Enebakk kommuner, i Østfold og Akershus fylker. Her finnes blant annet nattravn og urskogskjuke. Foto: Stein Kr. Martinsen.

Fig. 2. Vinterstemning i den bortgjemte Svartdalen i Østmarka ved Oslo. Denne sprekkedalen er en del av Spinneren friluftslivsområde på 3,5 km² som ble vernet etter Markalovens § 11 den 4. oktober 2013. Foto: Sigmund Hågvar.

februar. Vi hakket oss opp i nær 2,6 prosent med 76 km² vern, derav 48 km² produktivt. Julegaven var en stor pakke på 53 områder den 12. desember 2014, fordelt på 12 fylker. Hele 131 km² ble vernet, hvorav halvparten produktiv skog (70 km²). Ni områder i Oslomarka ble vernet 20. mars 2015. Det innebar 14 km² mer Marka-vern, hovedsakelig produktiv skog (12 km²). En rekordstor pakke på 66 områder i 13 fylker ble vernet på tampen av 2015 (12. desember). Med sistnevnte pakke på 260 km² (derav 162 km² produktivt) kunne klima- og miljøminister Tine Sundtoft melde at verneomfanget var nær 2,9 prosent. Hun hadde brukt de høye bevilgningene godt, og førte en lang rekke frivillige verneområder i havn. Like etterpå ble hun etter eget ønske skiftet ut med tidligere europaminister Vidar Helgesen. Han lovet i en rekke leserbrev å videreføre et ambisiøst skogvern. Likevel

– det er langt igjen til de 10 prosentene som trolig må til for å redde artsmangfoldet i skog. Dessuten er de fleste tilbudte verneområdene relativt små, i snitt 3 km², med det halve i produktivt areal. Og: Verner vi egentlig de riktige områdene?

Miljødirektoratet og Skogeierforbundet prøver å styre

Miljødirektoratet har flere ganger pekt på at visse skogtyper bør prioriteres i vernearbeidet. Vi har for eksempel et internasjonalt ansvar for boreal regnskog i Midt-Norge, sterkt oseanisk furuskog på Vestlandet og bekkekløfter i Gudbrandsdalen. Andre artsrike eller sjeldne skogtyper er edelløvskog, ulike kalkskoger, boreonemorale blandingsskoger, rike sumpskoger og urskogspreget furuskog. Slike viktige skogsmiljøer er blitt registrert gjennom egne rapporter i de siste årene. Skogeierforbundet innbyr så grunneiere til å komme

med frivillige verneforslag. Resultatet kan ofte bli ganske tilfeldig.

Statskog får kritikk

Statskog er landets største grunneier og forvalter mye skog som er fellesskapets eiendom. Stortinget har bedt om at mangler i skogvernet bør søkes fanget opp av offentlig eid skog, og staten har forpliktet seg til å stanse tapet av biomangfold innen 2020. Statskog kunne vært en viktig pådriver i skogvernet, men får i disse årene sterk kritikk fra naturvernorganisasjonene: Statskog hogger hardt i gammelskogen, er altfor passiv i skogvernarbeidet, og betegnes som en miljøbrems. Naturvernforbundet i Hedmark fikk i 2014 medhold i Miljøklagenemnda om at Statskog har plikt til å oppgi hvor de siste gammelskogene står, men kravet ignoreres og treneres. Ifølge Naturvernforbundet i Hedmark hogger Statskog verneverdig skog som

er under utredning og ødelegger tiurleiker, men selger likevel tømmeret som bærekraftig. Lokallaget mener på dette grunnlaget at miljøsertifikatet deres bør fratas.

Alt vern på statsalmenning er overført til frivillig vern, noe som har betydd stillstand i mange år. I Nordland og Troms er det store problemer med skogvernet på statsgrunn. For eksempel står 12 unike områder i Nordland i fare for ikke å bli vernet.

På slutten av 2015 gikk det rykter om at Statskog ikke lenger skulle gis erstatning fra staten ved skogvern – et poeng som har vært fremmet lenge fra naturvernhold. Støttepartiet Venstre forsøkte å få dette igjennom, men lyktes ikke. Statskog ble bare bedt om å kartlegge verneverdig skog på sitt areal.

Et bekymringsbrev fra naturvernorganisasjonene

Den 17. august 2015 sendte Naturvernforbundet, WWF og Sabima et felles bekymringsbrev til Klima- og miljødepartementet (ordet «vern» var nå fjernet fra departementets navn). Overskriften var «Innspill til en norsk skogvernstrategi». Organisasjonene etterlyste klare mål for hvor mye som bør vernes, hvor, når og hva. For å stoppe tapet av biologisk mangfold krevde organisasjonene 10 prosent vern av produktiv skog. De påpekte at vernet blir altfor tilfeldig når man baserer seg på hva som spilles inn fra grunneierhold, og mente at departementet og direktoratet burde styre tilbudene bedre ved å gi ennå klarere «bestillinger» til skogeiersiden. Følgende krav ble utdypet i brevet:

1. Oppfølging av «Skogkur 2020»

I denne rapporten fra 2012 listet de tre organisasjonene 50 «topp unike skoger» som burde inngå i en opptrappingsplan for skogvernet. Men få av disse områdene er i verneprosess.

2. Prioritering av «kjerneregioner»

En kjerneregion er en landsdel hvor visse viktige skogtyper med sitt arts- mangfold har sitt tyngdepunkt. I stedet for å smøre verneområder spredt ut over landet, bør man prioritere skogvern i kjerneområdene. Eksempler er boreal regnskog i midt-Norge, bekkekløfter i Gudbrandsdalen, kalk-

skog på Hadeland-Ringerike-Eiker og furuskog i Pasvik.

3. Generell prioritering av store områder

Store områder tåler skogbranner eller stormfelling uten at hele arealet påvirkes, de har flere arter, og større bestander av hver art. Det er de store verneområdene som vil fungere som kilder eller «banker» for langsiktig overlevelse av mange arter.

4. Behov for «restaureringsområder»

For å skape store enheter av vernet gammelskog på sikt må vi inkludere mer påvirkede skogarealer. Rester av gammelskog kan bindes sammen med yngre skog som får lov til å utvikle seg fritt og gradvis «restaurere» et urskogslignende miljø.

5. Vern av INON-områder i skog.

Ferske studier viser at inngrepsfrie skogsområder er rike på verneverdige skogsmiljøer. Mange viktige kandidater til det videre skogvernet ligger her, ikke minst med tanke på storområder. Det er derfor meget uheldig at regjeringen har innført støtte til skogsbilveier i INON-områder.

6. Etablering av «biologiske krabbefelt».

Klimaendringene tvinger mange arter til å vandre nordover for å holde tritt med det klimaet de er tilpasset til. En snarvei er imidlertid å krabbe en mye kortere distanse oppover i høyden. Slike «biologiske krabbefelt» kan sikres gjennom bevisst inkludering av høydegradienter i verneområder.

2015: Året med mange nye utredninger – men med manglende oppfølging

Året 2015 sto på mange måter i biomangfoldets tegn. Artsdatabanken publiserte en oppdatert rødliste, Miljødirektoratet kom med sin andre naturindeks for Norge (den første kom i 2010), og en etterlengtet stortingsmelding med handlingsplan for naturmangfold så dagens lys. Alle tre rapportene er relevante for skogvernet. Rødlisten bekreftet at vern av skog er det viktigste enkelttiltaket for å redde vårt artsmang-

fold. Naturindeksen peker også på skogvernet som helt sentralt, selv om en økning av mengden død ved i våre skoger er en positiv faktor. Stortingsmeldingen om naturmangfold er en grei beskrivelse av utfordringene, og den peker på mangler i skogvernet. Men naturvernorganisasjonene vendte tommelen ned fordi meldingen var altfor svak på konkrete tiltak, sikre budsjetter og klare milepeler. «Dette er en handlingsplan som mangler handling» konkluderte WWF og fortsatte: «Regjeringen har ikke fremmet forslag til skogvernmål, annet enn å si at skogvernet skal økes. Det skjer samme dag som et flertall på Stortinget påpeker at forskerne sier at vi trenger å verne 10 prosent av den produktive skogen». En annen overraskelse var at regjeringen ikke vil fullføre nasjonalparkplanen. Det innebærer blant annet at utvidelsen av Øvre Anarjokha nasjonalpark skrinlegges. Utvidelsen ville ha sikret vern av skog som har internasjonal verdi. Det foreligger også muligheter for betydelige utvidelser av Øvre Pasvik nasjonalpark, som er vår mest ekte urskog. I desember 2013 hadde til og med Barentsrådets miljøvernministre uttrykt et felles ønske om et nettverk av verneområder i nordområdene, på tvers av landegrensene – både for å redde unik natur og sjeldne arter, og for å binde karbon i gammelskogene.

Sabima og Naturvernforbundet fulgte opp kritikken om at dette var en skuffende og blodfattig julegave, med få konkrete tiltak. Alle tre organisasjonene satte et visst håp til at Stortinget ville skjerpe målsettingene når saken kom til debatt, og de belaget seg på å komme med klare innspill til de folkevalgte.

Skogvern og karbonbinding

Klimadebatten har eskalert i disse tre årene, og naturens evne til å binde karbon over lang tid er blitt et viktig tema. Våtmarker og myrer er velkjente karbonlagre i naturen, men også de norske skogenes evne til å holde på karbon er blitt et hett tema. En hogstmoden skog kan fortsette å lagre karbon i hundrevis av år dersom den får stå, ikke minst i form av et stadig tykkere humuslag.

Ved flatehogst åpnes skogbunnen for solvarme, og mye av det viktige karbonlageret i bakken brytes ned. Det er også slik at når vi brenner et tre som biobrensel, får vi en midlertidig økning av karbondioksidinnholdet i atmosfæren, fordi det tar ca. hundre år før et tilsvarende tre er utvokst. Da klima- og miljøminister Tine Sundtoft i januar 2014 annonserte at hun ville beholde forrige regjeringens rekordhøye skogvernbudsjett på 331 millioner, uttalte hun: «Skogvern er et viktig nasjonalt klimatiltak».

Skogvern som produsent av livskvalitet

Vi nevnte ovenfor at også friluftslivsorganisasjonene støtter skogvernet. For mange mennesker er tilgang til opplevelsrik gammelskog et høyt verdsett gode. I Osloområdet har Naturvernforbundet i Oslo og Akershus i flere tiår registrert opplevelsrik gammelskog, såkalte «eventyrskog». Da markaloven kom i 2009, fikk man i § 11 en hjemmel til å verne skog ut fra opplevelsverdier. Fire såkalte «friluftslivsområder» ble opprettet høsten 2013, like før regjeringen Stoltenberg måtte gå av: Spinneren og Hauktjern i Østmarka og Godbekken og Skjennungsåsen i Nordmarka. Oslo kommune var grunneier alle fire stedene og godtok vernet uten erstatning. Akkurat det er et problem med denne hjemmelen: Den gir ikke rett til erstatning. Private skogeiere i Marka krever erstatning for vern av eventyrskogene, på samme måte som de får godtgjørelse når reservater opprettes etter naturmangfoldloven. Pr. januar 2016 ryktes det at myndighetene vurderer å endre Markaloven slik at erstatning gis for vern av «opplevelsesskog». Det hadde vært en grei løsning. Alternativet er å redde opplevelsverdier ved å opprette reservater med ordinær erstatning. Men naturreservater krever ifølge naturmangfoldloven en begrunnelse basert på biologiske kriterier. Nå er det slik at gammel skog gjerne har et dobbelt sett verdier: Både biomangfold og opplevelse. Og en rapport fra konsultantselskapet Sweco til fylkesmannen i Oslo i 2012 konkluderte nettopp med at de fleste «eventyr-

skogene» også hadde klare biologiske verdier. Det gjenstår å se på hvilken måte disse opplevelsrike gammelskogsrestene i Marka blir bevart. Ni av dem ble vernet 20. mars 2015 som naturreservater. Etter stort press fra idrett og friluftsliv ble det svært liberale vernebestemmelser i disse reservatene: blant annet fritt fram for sykling og diverse arrangementer. Tiden vil vise om slitaskjenningen blir for stor. Men områdene blir i hvert fall ikke hogget.

Osloområdet ble også utsatt for et «angrep» av selveste Oslo byråd i 2014/15, som få år tidligere (2009) hadde vært med på å tegne «markagrensen». Nå foreslo byrådet at en sone på inntil 1 km av Marka skulle kunne brukes til ulike anlegg for idrett og friluftsliv – en såkalt aktivitetssone. Det kom sterke protester fra friluftslivs- og naturvernorganisasjoner, som kalte det en «anleggssone» og mente at forslaget stred mot markaloven og byggegrensen. Ikke minst fra lokale beboere som ville miste sine nær-rekreasjonsområder glødet det i aviser og i sosiale medier. På sitt aller siste byrådsmøte høsten 2015 ble aktivitetssonene vedtatt. Men noe av det første som det nylvalgte byrådet erklærte få uker etter, var at sonene skal slettes fra kartet. Markagrensen skal holdes hellig.

Organisasjonenes rolle

Vi ser at de frivillige organisasjonene har en viktig funksjon i å drive fram skogvernet. De er faglige premissleverandører, minner politikerne om internasjonale forpliktelser, og inspirerer partier på vippen til å bruke sin grønne makt. De peker på at det blir for tilfeldig å bare ta imot vernetilbud fra skogeiere som ønsker å selge skog, og at direktoratets mulighet til å «bestille» visse områder og naturtyper må brukes mer aktivt. Store områder bør prioriteres, og vi må begynne å tenke restaureringsområder. For å oppfylle internasjonale løfter om 10 prosent skogvern innen 2020 trenger vi en årlig skogvernmilliard fremover. WWF har regnet ut at med dagens bevilgninger når vi ikke de ti prosentene før i 2052. På den tiden ville for øvrig mye verneverdig gammelskog vært

omdannet til aviser og tørkepapir.

Norge er internasjonalt kjent for å støtte vern av tropiske skoger med milliarder, men like internasjonalt beryktet for ikke å følge opp skogvernet på hjemmebane. Særlig når skogeiersiden og skogindustrien også ber om økt vernehastighet, burde en årlig skogmilliard være mulig? Det vil vise seg i neste oppsummering.

Epilog

I denne treårsperioden har karbonbinding og opplevelsverdier etablert seg godt på listen over skogvern-argumenter. Ja, trolig er opplevelsverdiene det limet som holder alle skogverninteresserte sammen. Men jeg tror listen over vernemotiver kan bli enda lenger. Hva med «vern av naturens hemmeligheter»?

Takk

Trude Myhre og Rein Midteng takkes for gjennomlesning og kommentarer.

Litteratur

- Andersen, G. 2014. De siste eventyrskogene. En veiviser til Osloområdet. Cappelen Damm, med kart.
- Artsdatabanken 2015. Norsk rødliste for arter.
- Framstad, E. (ed.), et al. 2013. Biodiversity, carbon storage and dynamics of old northern forests. TemaNord 2013: 507, 130 pp. Nordic Council of Ministers, Copenhagen.
- Framstad, E. & Sverdrup-Thygeson, A. 2015. Økt hogst av skog i Norge - effekter på naturmangfold. NINA rapport 1149, 54 s.
- Miljødirektoratet 2015. Naturindeks for Norge.
- Ohlson, M. & Kausarud, H. 2014. Skogens usynlige karbonpoliti. Aftenposten Viten, 14. mars.
- NOU 2013:10. Naturens goder – om verdien av økosystemtjenester.
- Spesialutgave av Grevlingen nr. 5 – 2014: Friluftsliv, naturopplevelse og livskvalitet. Naturvernforbundet i Oslo og Akershus, 97 s.
- Stortingsmelding 14 (2015–2016). Natur for livet — Norsk handlingsplan for naturmangfold.
- Sverdrup-Thygeson, A., Søgaard, G., Rusch, G. & Barton, D. N. 2014. Spatial overlap between environmental policy instruments and areas of high conservation value in forest. PLoS ONE Volum 9 (12).
- Sweco 2012. Kartlegging av friluftslivs- og naturverdier i 32 utvalgte områder i Osloområdet. Oppdragsgiver: Fylkesmannen i Oslo og Akershus.